

**JADIDLAR – MARKAZIY OSIYODAGI ILK
STARTAPCHILAR: G'OYA, TAVAKKAL VA NATIJA**

Umida Yangiboyeva,

Urganch innovatsion universiteti

Filologiya va tillarni o'qitish: o'zbek tili

2-kurs talabasi

umidaravshanbekovna.01@gmail.com

Annotatsiya. Mazkur maqolada jadidlarning yangicha tafakkuri, ta'lim va jamiyatni isloh qilishga qaratilgan g'oyalari, mavjud siyosiy va ijtimoiy sharoitda katta tavakkal asosida olib borilgan faoliyati hamda ularning tarixiy natijalari zamonaviy startup tushunchasi bilan uyg'unlikda yoritiladi.

Kalit so'zlar: jadidlar, startup, innovatsiya, intellektual, muqobil, diskurs, paradigma.

Аннотация. В данной статье рассматриваются новаторское мышление джадидов, их идеи, направленные на реформирование образования и общества, а также деятельность, осуществлявшаяся с большим риском в условиях существующих политических и социальных обстоятельств. Их исторические достижения анализируются в контексте современных концепций стартапов.

Ключевые слова: Джадиды, стартап, инновация, интеллектуальный, альтернативный, дискурс, парадигма.

Annotation. This article explores the Jadids' innovative thinking, their ideas aimed at reforming education and society, and their activities carried out with significant risk under existing political and social conditions. Their historical achievements are examined in the context of modern startup concepts.

Keywords: *Jadids, startup, innovation, intellectual, alternative, discourse, paradigm.*

KIRISH

XX asr boshlarida Markaziy Osiyo hududi chuqur siyosiy, ijtimoiy va madaniy inqiroz sharoitida rivojlandi. Mustamlakachilik boshqaruvi, iqtisodiy qaramlik va ta'lim tizimining eskirgan shakllari jamiyatning intellektual va ijtimoiy taraqqiyotini keskin cheklab qo'ydi. Mavjud sharoitda jamiyatda yangilanishga ehtiyoj kuchayib, taraqqiyotning muqobil yo'llarini izlash zarurati yuzaga keldi. Aynan shu tarixiy kontekstda jadidchilik harakati shakllanib, jamiyatni yangicha tafakkur asosida isloh qilishga qaratilgan muhim ijtimoiy-intellektual oqim sifatida maydonga chiqdi. Zamonaviy ilmiy diskursda "startup" tushunchasi innovatsion g'oyaga asoslangan, aniq muammoni hal etishga yo'naltirilgan va yuqori darajadagi tavakkalni o'z ichiga olgan tashabbus sifatida talqin etiladi. Ushbu yondashuv nuqtayi nazaridan qaranganda, jadidlar faoliyati an'anaviy tarixiy baholash doirasidan chiqib, innovatsion tafakkur va ijtimoiy tashabbus mahsuli sifatida qayta talqin qilinishi mumkin.

Mazkur maqolaning asosiy maqsadi jadidchilik harakatini "g'oya – tavakkal – natija" konseptual modeli asosida tahlil qilish hamda ularni Markaziy Osiyodagi ilk ijtimoiy startup tafakkurining namoyandalari sifatida ilmiy jihatdan asoslashdan iborat. Tadqiqot jadidlar faoliyatining bugungi innovatsion va ijtimoiy tadbirkorlik paradigmalari bilan konseptual uyg'unligini ochib berishga qaratilgan.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Mazkur tadqiqot sifatli (qualitative) ilmiy yondashuv asosida olib borildi. Tadqiqotda tarixiy-analitik, qiyosiy-tahliliy va konseptual modellashtirish metodlaridan kompleks tarzda foydalanildi. Jadidchilik harakatiga oid tarixiy faktlar, ijtimoiy jarayonlar va faoliyat shakllari

zamonaviy startap nazariyalarida qo'llaniladigan asosiy kategoriyalar — innovatsiya, tavakkal, ijtimoiy ta'sir va barqaror natija mezonlari asosida qayta talqin qilindi.

Tahlil jarayonida jadidlar faoliyati uch bosqichli “g'oya – tavakkal – natija” modeli doirasida tizimlashtirildi. Ushbu model orqali:

- jadidlar tomonidan ilgari surilgan innovatsion g'oyalar mazmuni;
- ularning amalga oshirilish jarayonidagi siyosiy, ijtimoiy va shaxsiy tavakkal darajasi;
- faoliyat natijalarining qisqa va uzoq muddatli ijtimoiy ta'siri ketma-ketlikda o'rganildi.

Metodologik yondashuv jadidlar faoliyatini nafaqat tarixiy hodisa, balki muayyan ijtimoiy muammoga innovatsion javob sifatida baholash imkonini berdi. Bu esa tadqiqotning nazariy yangiligini ta'minlaydi.

TADQIQOT NATIJALARI

Tadqiqot natijalari jadidchilik harakati o'z mohiyatiga ko'ra innovatsion va tizimli xarakterga ega bo'lganini ko'rsatdi. Jadidlar jamiyatdagi asosiy muammolar — savodsizlik, eskicha ta'lim tizimi, ijtimoiy passivlik va tafakkur turg'unligini aniq identifikatsiya qilgan holda, ularga muqobil yechimlar ishlab chiqdi.

Jadidlar tomonidan joriy etilgan “usuli jadid” maktablari ta'lim sohasidagi innovatsion yondashuvning amaliy natijasi bo'ldi. Ushbu maktablarda ta'lim mazmuni, metodikasi va maqsadi tubdan yangilandi, o'quv jarayoni fikrlash, tahlil qilish va bilimni amaliy qo'llashga yo'naltirildi. Bu holat zamonaviy startaplarda qo'llaniladigan “muammoni aniqlash – yechim ishlab chiqish – sinovdan o'tkazish” tamoyiliga to'liq mos keladi.

«Jadidchilik: islohot, yangilanish, mustaqillik va taraqqiyot uchun kurash» (1999) nomli to'plamning «Istiqlol samarasi» sarlavhali kirish maqolasida akademik Baxtiyor Nazarov yozganidek, «Jadidchilik davlat, tuzum, boshqaruvni isloh etish va millatni rivojlantirish orqali, umuman,

jamiyatni yangi taraqqiyot bosqichiga olib chiqishni maqsad qilib qo'ygan g'oyalar va aniq amaliy tadbirlarni o'zida mujassamlashtirgan tizim ekani barchaga ayon. Shunday ekan, bu tizim... XX asr tongida yangicha yashamoqni vujudga keltirish usullarini izlaganini, istibdod sharoitida o'z taqdirini o'zi belgilash yo'lida kurashga kirishganini ko'rsatuvchi sertarmoq va murakkab jarayonlarni o'zida ifoda etdi».¹

Natijalar shuni ko'rsatadiki, jadidlar faoliyati yuqori tavakkal sharoitida amalga oshirilgan. Siyosiy bosim, ta'qiblar, moliyaviy cheklovlar va jamiyat ichidagi qarshiliklarga qaramay, ular o'z tashabbuslarini davom ettirdi. Bu esa jadidlar faoliyatining shaxsiy manfaat emas, balki ijtimoiy missiyaga asoslanganini tasdiqlaydi.

MUHOKAMA

Jadidlar faoliyatining natijalari qisqa muddatda to'liq namoyon bo'lmagan bo'lsa-da, ularning g'oyalari uzoq muddatli tarixiy va madaniy ta'sir ko'rsatdi. Bu jihat startap faoliyatida natijaning kechikib namoyon bo'lishi haqidagi zamonaviy nazariy qarashlar bilan uyg'unlikda namoyon bo'ladi.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, jadidchilik harakati Markaziy Osiyo tarixida faqat ma'rifiy yoki islohotchi oqim sifatida emas, balki jamiyatni yangilashga qaratilgan innovatsion va ijtimoiy tashabbus sifatida muhim o'rin egallaydi. Jadidlar faoliyatini "g'oya – tavakkal – natija" modeli asosida tahlil qilish ularning zamonaviy startap tafakkuriga konseptual jihatdan yaqinligini yaqqol namoyon etadi. Jadidlar mavjud ijtimoiy muammolarni chuqur anglab, ularni hal etish uchun yangicha yondashuvlarni taklif qildilar va bu yo'lda katta tavakkalga bordilar. Ularning merosi bugungi innovatsion fikrlash, ijtimoiy tadbirkorlik va startap madaniyati uchun muhim nazariy asos bo'lib xizmat

¹ Jadidchilik: islohot, yangilanish, mustaqillik uchun kurash. Davriy to'plam. №1. – Toshkent: Universitet, 1999. –B. 4.

qiladi. Shu bois jadidlarni Markaziy Osiyodagi ilk ijtimoiy startapchilar sifatida talqin qilish ilmiy jihatdan asosli va dolzarb hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. **Rustam Sharipov, Kamola Sharipova.** Jadid adabiyotida ijtimoiy-siyosiy voqelikning aks etishi. – T., 2021.
2. **Behbudiy M.** Tanlangan asarlar. — Toshkent: Ma’naviyat, 1999.
3. **Avloniy A.** Turkiy guliston yoxud axloq. — Toshkent: O‘qituvchi, 1992.